

УДК 78.03:378

DOI <https://doi.org/10.32782/facs-2025-2-16>

Віталій ОХМАНЮК

кандидат мистецтвознавства, професор, заслужений діяч мистецтв України, професор кафедри музично-практичної підготовки, декан факультету культури і мистецтв, Волинський національний університет імені Лесі Українки, вул. Ковельська, 15, м. Луцьк, Волинська обл., Україна, 43016

ORCID: 0000-0001-9762-4968

Наталія ТОМЧУК

магістрантка першого року навчання спеціальності B5 Музичне мистецтво, кафедри музичного мистецтва факультету культури і мистецтв, Волинський національний університет імені Лесі Українки, вул. Ковельська, 15, м. Луцьк, Волинська обл., Україна, 43016

Бібліографічний опис статті: Охманюк, В., Томчук, Н. (2025). Проблеми формування музичної культури здобувачів освіти в науковій діяльності і на практиці. *Fine Art and Culture Studies*, 2, 117–121, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2025-2-16>

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В НАУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ І НА ПРАКТИЦІ

Однією з проблем музичного виховання здобувачів освіти в закладах вищої освіти є формування музичної культури здобувачів освіти. Актуальність проблеми формування музичної культури здобувачів полягає у тому, що не достатньо виконувати тільки популярну музику, а й потрібно зацікавлювати своєю музикою слухача. Формування музичної культури майбутніх викладачів мистецьких закладів освіти передбачає широке знайомство з музичними явищами, розуміння їх змісту, проблем. Вона має єдину ціль – всебічно розвинути активного в суспільному житті громадянина нашої держави.

Метою статті є проаналізувати стан формування музичної культури здобувачів освіти в науковій діяльності та на практиці та опрацювати, розробити і застосувати на практиці викладацькі умови та критерії формування музичної культури здобувачів освіти в науковій діяльності і на практиці.

Методологія роботи полягає у застосуванні таких методів: теоретичний аналіз літератури з проблеми вивчення досвіду роботи викладачів, педагогічне спостереження, експеримент, статистичний аналіз і обробки результатів дослідження.

Наукова новизна статті полягає у створенні та втіленні системи психолого – педагогічного керівництва шляхом виховання музичної культури здобувачів освіти в науковій діяльності і на практиці та, яка охоплює усі етапи навчання та життєдіяльності здобувачів освіти.

Як **висновок**, в статті ми довели, що таким чином мета і завдання тісно взаємопов'язані між собою єдиною ниткою – формування музичної культури здобувачів освіти. Ці обставини зумовили характер експериментальної методики, яка сприяла б забезпеченню динамічності формування музичної культури здобувачів освіти.

Ключові слова: музична культура, здобувачі освіти, наукова діяльність, інструментальне виконавство, музичне мистецтво.

Vitalii OCHMANIUK

PhD in Art, Professor, Honored Arts Worker of Ukraine, Professor at Department of musical Art, Dean of Culture & Arts Faculty, Lesya Ukrainka Volyn National University, 15, Kovelska Str., Lutsk, Volyn Region, Ukraine, 43016

ORCID: 0000-0001-9762-4968

Natalia TOMCHUK

first year master's student, specialty B5 Musical Art, Department of Musical, Faculty of Culture and Arts Lesya Ukrainka Volyn National University, 15, Kovelska Str., Lutsk, Volyn Region, Ukraine, 43016

To cite this article: Okhmaniuk, V., Tomchuk, N. (2025). Problemy formuvannya muzychnoyi kul'tury здобувачів освіти в науковій діяльності і на практиці [Problems of forming musical culture of education seekers in scientific activity and in practice]. *Fine Art and Culture Studies*, 2, 117–121, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2025-2-16>

PROBLEMS OF FORMING MUSICAL CULTURE OF EDUCATION SEEKERS IN SCIENTIFIC ACTIVITY AND IN PRACTICE

One of problems of musical education of bread-winners of education there is forming of musical culture of bread-winners of education in establishments of higher education. Actuality of problem of forming of musical culture of bread-winners consists in that it is not enough to execute popular music only, but also it is needed to awake interest the music a listener. Forming of musical culture of future teachers of artistic establishments of education envisages a wide acquaintance with the musical phenomena, understanding of their maintenance, problems. She has an only goal – all-round to develop the active in public life citizen of our state.

The purpose of the article is to analyse the state of forming of musical culture bread-winners of education in scientific to activity and in practice and to work, to work out and apply in practice teaching terms and criteria of forming of musical culture of bread-winners of education in scientific activity and in practice.

The methodology of the work consists in the application of such methods as: theoretical analysis of literature on issue of study of experience of teachers, pedagogical supervision, experiment, statistical analiz and treatments of research results.

The scientific novelty of the article consists in creation and embodiment of the system of psychology – pedagogical guidance by education of musical culture of bread-winners of education in scientific activity and in practice and, that embraces all stages of studies and vital functions of bread-winners of education.

As a conclusion, in the article we proved that thus an aim and task closely constrained inter se an only filament is forming of musical culture of bread-winners of education. These circumstances stipulated character of experimental methodology that would assist providing of dynamic of forming of musical culture of bread-winners of education.

Key words: musical culture, bread-winners of education, scientific activity, instrumental carrying out, musical art.

Актуальність проблеми. Проблеми естетичного виховання і освіти, від ступеня розв'язання яких залежить рівень музичної культури підростаючого покоління, не нові для психології та наукової діяльності. Механізм впливу музики на людину розроблявся мислителями, ученими, філософами, педагогами. Пам'ятки культури стародавнього Китаю свідчать про те, що уже на той час музика була головним засобом морального виховання людей.

Наступні епохи внесли свій вклад у розвиток теорії та практики виховання музичної культури особистості. В дослідженнях середньовіччя, поруч із розробкою проблеми сприйняття мистецтва, ставились питання про відповідність пізнавального і пізнаючого. В музично – педагогічній думці Ренесанса виключний інтерес приділявся проблемі гармонійності впливу музичного мистецтва.

Головним ідеалом епохи Просвітництва була гармонійно розвинута особистість, яка поєднувала в собі розвиток фізичного, морального, інтелектуального. Виняткового значення у формуванні такої особистості надавалось мистецтву. Але освітня роль мистецтва, зокрема музичного, у справі морального, естетичного,

розумового вдосконалення особистості в більшості визначалась розвитком художнього смаку, природних задатків та отриманого виховання. Цей висновок досить переконливо підкреслює взаємозв'язок внутрішніх факторів розвитку особистості в музичному спілкуванні.

Принципово новим у дослідженні музичної культури особистості стало положення про різну ступінь доступності та впливу мистецтва на людину. Причому ефективність впливу музичного мистецтва залежить від міри розвитку почуттів, здібностей, інших суттєвих сил особистості, тобто опосередковується особистим рівнем культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні положення естетичної науки про проблему музичної культури особистості знайшли практичну розробку в працях корифеїв музичної культури і науки минулого: Я.А. Коменського, Й.Г. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, П. Блонського, В. Сухомлинського, Н. Гродзенської та ін.

Мета дослідження – проаналізувати стан формування музичної культури здобувачів освіти в науковій діяльності та на практиці та опрацювати, розробити і застосувати на практиці

викладацькі умови та критерії формування музичної культури здобувачів освіти в науковій діяльності і на практиці.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Розробляючи теорію культурних обдарувань, Коменський надавав великого значення формуванню музичної культури, як частковій проблемі загальної культури. У ролі одного із шляхів розвитку «культури» обдарувань Коменський вважав практичне опанування мистецтвом за допомогою «прекрасних вправ» (Власенко, 2013).

Французький філософ, педагог та музикант Ж.-Ж. Руссо писав: «... щоб добре знати музику, недостатньо передавати її; потрібно займатися і композицією, і одному треба вчитися разом з другим, а інакше не будеш ніколи її знати» (Руссо, 1996).

Значний вклад у збагачення положень викладацької діяльності про фактори формування особистості вніс видатний педагог – демократ Й. Г. Песталоцці. «Око хоче дивитися – писав він, – вухо слухати, нога ходити, а рука хапати. Але також серце хоче вірити і любити. Розум хоче мислити». Торкаючись питання про музичний розвиток людини, Песталоцці підкреслював: «У природі є два загальні виховних засоби всякого мистецтва, застосування яких повинно передавати всім іншим засобам мистецтва, або в усякому випадку здійснювати одночасно з ними – це спів і почуття прекрасного» (Pestalozzi, 1902, с. 311).

Виключної уваги заслуговують думки Й. Г. Песталоцці, з приводу послідовності та наступності музичного розвитку людини. Підтвердженням того служать його слова: «Не дивлячись на те, що мистецтво існує багато тисячоліть, ми все ще не досягнули того, щоб до колискової пісні матері приєднати, сходинка за сходинкою, цілий ряд пісень, які ... розвивались би від ніжних колискових пісень до високих мелодій співанок» (Величкіна, 1923, с. 28).

Психолого – педагогічні основи виховання, які розробляли відомі науковці, дають можливість констатувати, що вплив музичного мистецтва впливає на духовний світ людини тільки тоді, коли «розвиток серця» і формування культури особистості спільні та взаємозв'язані.

Й. Г. Песталоцці, вказував на музику і спів, як науку «передавати свій настрій, почуття». Відзначаючи позитивний вплив музики, вчений вказував на її особливість підтримувати тонус

пізнавальної активності здобуваїв на протязі робочого дня (5, 2004, с. 89).

Проблема музично – естетичного виховання і освіти людини складна і та багатогранна.

На початку 20-х років в пріоритеті були наступні якості викладача – музиканта: оволодіння виконавськими навичками, уміннями, визначеною «енциклопедичністю», знаннями в галузі вікової психології, проведення колективних занять.

Однак підготовка педагогічних кадрів здійснювалася незадовільно, оскільки не було постійних планів, єдиних програм, у достатній кількості навчальної літератури.

Керуючись принципами мистецької освіти, діячі науки, мистецтвознавці, музиканти, доповнили у своїх працях теорію формування музичної культури особистості новими ідеями та розробкою нових положень. Так, П. П. Блонський у статті «Виховання серця» вказує, що одним із головних засобів підготовки «в ідеальній школі» є музичне мистецтво. У своїх вимогах до викладача він наголошував: «... побільше поезії і музики. У викладача є гітара або скрипка – пів години гри викладача будуть дуже і дуже корисні для дітей ...» (Дзюба, Жуковський, Железняк, 2004).

Водночас він підкреслював: «Звичайна запорака успіху уроку – це поетичний настрій в душі вчителя, який також співає, малює, розповідає». Вказуючи на виховання високої культури викладача, критично відносячись до підготовки тільки викладача – ремісника, він говорить: «Якщо викладання є професія, то ця професія – культуробудівництво...» (Довганець, 2010).

Формування музичної культури особистості розглядалось українським психологом та педагогом П.П. Блонським на основі тісного взаємозв'язку вивчення музичного матеріалу, ното писання, особистого виконання твору, перш за все голосом, інколи на інструменті, слухання та аналізу музики з виразним словом, формування естетичних суджень (Муха, 1992).

Значний внесок у розвиток теорії і практики виховання культури підростаючого покоління вніс видатний український педагог Василь Олександрович Сухомлинський.

Художньо-педагогічна концепція В. О. Сухомлинського виражається в тому, що для гармонійного виховання та розвитку людської осо-

бистості необхідно користуватися розумно відібраними гармонійними засобами. За твердженням В.О. Сухомлинського, є музика, яка не просто дає насолоду, а викликає думки, які переважають над буденними турботами. Тому вирішення багатьох складних проблем виховання залежить від ступеня залучення дітей до спілкування з музикою (Сухомлинська, 2005).

Акцентуючи силу виховного впливу музики в емоційному та інтелектуальному вдосконаленні культури обдарувань, потреб, інтересів, здібностей і смаків, В.А. Сухомлинський вказував, що: «Музика – джерело думки, музика – благодійне тіло, на якому виникає духовна спільність виховання і дітей» (Сухомлинський, 2003, с. 66).

Теоретичне обґрунтування змісту та методів формування музичної культури особистості знайшло відображення у працях педагога – музиканта Н.Л. Гродзенської та ін.

Розвиваючи теорію і практику музично – естетичного виховання дітей, литовська діячка в галузі музичної освіти Н.Л. Гродзенська прийшла до висновку, що музичні здібності розвиваються, як і інші в навчанні, під впливом музичного середовища, організованого (ціленаправленого) впливу викладача. Проте ефективність розвитку музичного слуху, виховання емоційної чуттєвості, музичного інтересу потрібно вести шляхом розуміння дійсно художніх творів, які захоплювали б молодь, викликали б у них емоційний відгук, були б їм зрозумілими та доступними (Сухомлинський, 2002, с. 74).

Системоутворюючим критерієм музичного розвитку, на думку Н. Л. Гродзенської, є рівень сформованості художнього смаку, який виражається в умінні давати обґрунтовану оцінку художньому твору, високо цінити тільки істинно художні твори мистецтва. У той же час вона переконувала в тому, що дієвість художнього смаку, глибоке, емоційне сприймання музики визначається рівнем підготовки, художнім досвідом, знаннями.

Принципове значення має думка Н. Л. Гродзенської про те, що: «Музика – це одна з форм пізнання життя, а якщо музикою ми виховуємо людину, то цей шлях виховання потрібно зробити найбільш широким» (Сильвестров, 2011, с.150).

Широкий аспект музично – естетичних проблем привертає увагу і до нині. Сприймання

музики для нас тісно пов'язане з розумовими процесами, спостережливістю, кмітливістю, розвитком фантазії та уваги.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На основі аналітичного та синтетичного підходів до вивчення природи музичних обдарувань ми робимо висновок про те, що музичні здібності формуються у єдності емоційного і слухового компонентів. Особливої уваги заслуговують думки про широку динаміку музичних переживань суб'єкта, взаємодію здібностей в музичній діяльності, відповідність належного рівня розуміння музики та рівню розвитку індивідуальних якостей особистості її потреб, інтересів, здатностей, які склалися в музичній практиці.

Вирішення такої грандіозної соціально – педагогічної проблеми як формування музичної культури підростаючого покоління, можливе лише при цілісному, різносторонньому її педагогічному забезпеченні, взаємозв'язку та єдності усіх компонентів навчання, багатьох видів духовної роботи.

Одним із головних моментів формування музичної культури, на нашу думку, є виховання стійкого інтересу до народної, класичної та сучасної музики. При цьому, виховання інтересу повинно виходити не зі здібностей та рівня підготовки, а базуватися на музично – життєвому досвіді як дитини, так і дорослого. Отже, перенесення акцентів з формування навичок на розвиток творчих аспектів представляє проблему формування музичної культури особистості в новій якості.

В теоретико-естетичному плані інтерес для нас мають положення, сформульовані в сучасній науці про музичне мистецтво. До певної міри, ці питання розроблені в багатьох працях українських мистецтвознавців, де українська музична культура особистості характеризується тим, в якій мірі людина засвоїла цінності мистецтва.

Такий підхід до розуміння музичної культури важливий для музичної педагогіки. Він являє своєрідність музичної культури, форми її прояву та сферу впливу на людину. Теоретичні уявлення про жанрово – інтонаційну побудову музичної мови, про розвиток музики, типові форми її побудови, розроблені в музикознавстві, складають найбільш суттєві знання про музичне мистецтво.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Блонський Павло Петрович. Енциклопедія Сучасної України. Редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2004. URL: <https://esu.com.ua/article-35540> (дата звернення 14.02.2025).
2. Величкіна М.В. Приятель дітей – Генріх Пестолоцці. Харків, 1923. 40 с.
3. Власенко І. Традиції українського історичного музикознавства і сучасність. URL:<http://rep.bgam.edu.by/xmlui/bitstream/handle/123456789/741/Vlasenko.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення 19.02.2025).
4. Довганець В.І. Педагогічні умови організації професійно орієнтованої самостійної роботи студентів. *Теоретичні питання культури, освіти та виховання*. 2010. № 42. С. 33–38.
5. Історія педагогіки: курс лекцій. Педагогічні погляди і діяльність Й. Пестолоцці. *Навчальний посібник*. К., 2004. 171 с.
6. Лобас О.М. Чи знаєте ви музику. К.: Музична Україна, 2002. 135 с.
7. Муха А. Музикознавство. Історія української музики. Київ: Наукова думка, 1992. Т. IV. С. 519–543.
8. Руссо Ж.- Ж. Еміль чи Про виховання. *Вибрані педагогічні твори*. К.: Освіта, 1996. С. 207–218.
9. Сильвестров В. В. Дочекається музики: лекції-бесіди: за матеріалами зустрічей, організованих Сергієм Пілютиковим. К.: Дух і літера, 2011. 375 с.
10. Сухомлинський В. О. Вічна тополя : казки, оповідання, етюди. Київ : Генеза, 2003. 272 с.
11. Сухомлинська О.В. Сухомлинський Василь Олександрович. *Українська педагогіка в персоналіях: навч. посібник для студентів ВНЗ: у 2 кн. Кн.2*. К.: Либідь, 2005. С. 380–386.
12. J.H. Pestalozzis. *Ausgewählte Werke*. Beyer & Söhne Langensalza, 1902. 489 с.

REFERENCES:

1. Blons'kyi, Pavlo Petrovych (2004). Entsiklopediya Suchasnoyi Ukrayiny [Blonsky Pavlo Petrovych]. *NAN Ukrayiny, NTSH*. Retrieved from : <https://esu.com.ua/article-35540> [In Ukrainian].
2. Velychkina, M.V. (1923). Pryyatel' ditey – Henrikh Pestolotsti [Children's Friend – Henry Pestolotsky]. Kharkiv [In Ukrainian].
3. Vlasenko, I. Tradytiyi ukrayins'koho istorychnoho muzykoznavstva i suchasnist' [Traditions of Ukrainian historical musicology and modernity]. Retrieved from: URL:<http://rep.bgam.edu.by/xmlui/bitstream/handle/123456789/741/Vlasenko.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [In Ukrainian].
4. Dovhanets', V.I. (2010). Pedahohichni umovy orhanizatsiyi profesiyno oriyentovanoi samostiynoyi roboty studentiv [Pedagogical conditions for organizing professionally oriented independent work of students]. *Teoretychni pytan-nya kul'tury, osvity ta vykhovannya*, 42, 33-38 [In Ukrainian].
5. Istoriya pedahohiky: kurs lektsiy. (2004) Pedahohichni pohlyady i diyal'nist' Y. Pestolotsti [Pedagogical Views and Activities of J. Pestolozzi]. *Navchal'nyy posibnyk* [In Ukrainian].
6. Lobas, O.M. (2002). Chy znayete vy muzyku [Do you know music]. K.: Muzychna Ukraina [In Ukrainian].
7. Mukha, A. (1992). Muzykoznavstvo. Istoriya ukrayins'koyi muzyky [Musicology. History of Ukrainian Music]. Kyiv: Naukova dumka, IV, 519-543 [In Ukrainian].
8. Russo, ZH. – ZH. (1996). Emil' chy Pro vykhovannya [Emile or On Education]. *Vybrani pedahohichni tvory*. K.: Osvita, 207 – 218 [In Ukrainian].
9. Syl'vestrov, V. V. (2011). Dochekatysya muzyky: lektsiyi-besidy: za materialamy zustrichey, orhanizovanykh Serhiyem Pilyutykovym [Waiting for the music: lectures-conversations: based on the materials of meetings organized by Sergei Pilyutikov]. K.: Dux i litera [In Ukrainian].
10. Sukhomlyns'kyi, V. O. (2003). Vichna topolya : kazky, opovidannya, etyudy [Eternal Poplar: Tales, Stories, Etudes]. Kyiv : Heneza [In Ukrainian].
11. Sukhomlyns'ka, O.V. (2005). Sukhomlyns'kyi Vasyl' Oleksandrovykh [Sukhomlynskyi Vasyl Oleksandrovykh]. *Ukrayins'ka pedahohika v personaliyakh: navch. posibnyk dlya studentiv VNZ, 2*, K.: Lybid', 380 – 386 [In Ukrainian].
12. Pestalozzis, J.H. (1902) *Ausgewählte Werke*. Beyer & Söhne Langensalza [In German].